Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1953 Commissie-J. Donner, verslag, subcommissie kiesstelsel, 1956-01-26

Aan de leden van de Staatscommissie van Advies inzake het kiesstelsel en wettelijke regeling der politieke partijen.

Bij de bespreking in subcommissie I van de hierbij gevoegde nota d.d. 18 maart 1955 van Prof. Van den Bergh bleek de wens te bestaan, de grondslagen van het in dit schema vervatte kiesstelsel aan het oordeel van de plenaire commissie te onderwerpen.

In de subcommissie meende men de hoofdpunten van het door haar voorzitter uiteengezette systeem als volgt te kunnen formuleren:

1) Dezelfde personen kunnen slechts in de districten van één kieskring kandidaat worden gesteld.

2) De uitslag van de stemming wordt allereerst kieskringsgewijs vastgesteld. Daarbij komt de verdeling van de kieskringzetels reeds op tamelijk evenredige wijze tot stand. Een evenredigheid, overeenstemmend met die van ons bestaande stelsel, wordt verkregen door de aanvulling uit de toeslaglijst.

3) De in het district gestelde kandidaten staan in het district als nummer 1 op hun respectieve lijsten. Door dit systeem worden de partijen tot decentralisatie binnen de kieskring in staat gesteld en worden de grote partijen daartoe tot op zekere hoogte gedwongen.

De voordelen van het stelsel werden in subcommissie I met name in punt 3 gezocht, dat vooral aan de versterking van de lokale band tussen kiezers en gekozenen ten goede zal komen. Als voornaamste bezwaar tegen het bestaande systeem toch wordt veelal het ontbreken van de lokale binding gevoeld. Ook in de rede, welke de Minister van Binnenlandse Zaken tijdens de installatievergadering van de Staatscommissie heeft gehouden, is de versterking van de band tussen kiezer en gekozene als desideratum voor een nieuw kiesstelsel in het bijzonder genoemd.

Terwijl bij realisering van het in de nota uiteengezette stelsel aan deze wens wordt voldaan, blijft anderzijds de mogelijkheid voor de kiezers bestaan, op een ander dan de districtskandidaat te stemmen, die toch tot zijn eigen partij behoort. Iedere lijst kan immers een aantal namen bevatten, overeenkomend met het aantal districten van de desbetreffende kieskring. Hierdoor wordt voorkomen, dat een kiezer, die principieel voorstander is van een bepaalde partij doch bezwaar heeft tegen de districtskandidaat, die zijn partij heeft gesteld, in een gewetensconflict wordt gebracht, omdat hij, bij afwijzing van deze, óf op een andere partij óf blanco zou moeten stemmen.

- Een -

Huygens ING, Grondwetscommissies 1883-1983
1953 Commissie-J. Donner, verslag, subcommissie kiesstelsel, 1956-01-26
NL-HaNA, BiZa/Kiesraad, 2.04.113, inv.nr. 782
http://resources.huygens.knaw.nl/grondwetscommissies/onderzoeksgids/
NL-HaNA, BiZa/Kiesraad 2.04.113, inv.nr. 782

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1953 Commissie-J. Donner, verslag, subcommissie kiesstelsel, 1956-01-26

Een derde voordeel van het systeem werd gezien in de toeslaglijst, welke het niet alleen mogelijk maakt, dat een evenredigheid bij de zetelverdeling tot stand komt, niet onderdoende voor de tegenwoordige, maar die bovendien de gelegenheid biedt om specialisten e.d., die onder het kiezersvolk dikwijls minder bekend zijn, toch een plaats in de vertegenwoordigende lichamen te doen krijgen, zonder dat voor hen een min of meer kunstmatige propaganda wordt gevoerd. Uit een oogpunt van algemeen belang levert deze mogelijkheid een belangrijk voordeel op.

Tenslotte werd er van de zijde der voorstanders van dit stelsel op gewezen, dat het nieuwe systeem, dat in de hoofdzaken gelijk is aan het Deense en daaraan ook is ontleend, in Denemarken, een land, dat met vrijwel alle kiesstelsels ervaring heeft opgedaan, goed blijkt te voldoen.

Van andere zijde bleek men in de subcommissie juist aan het hoofdargument, de versterking van de locale band, niet zoveel waarde te hechten, dat men hiervoor andere principes wilde opofferen. Deze leden waren van mening, dat de kiezers in de huidige tijd het ontbreken van de locale band in het algemeen veel minder als een bezwaar tegen de bestaande kieswet zien dan het feit, dat men door op een bepaalde kandidaat te stemmen ook anderen in de vertegenwoordigende lichamen brengt, die men daar niet wenst. Dit bezwaar nu wordt door het nieuwe systeem niet ondervangen: integendeel, de toeslaglijst leidt er toe, dat personen gekozen worden verklaard, die op geen enkele lijst, waarop gestemd wordt, voorkomen.

De locale indeling van de kiezers - zo werd voorts opgemerkt - heeft in onze tijd haar belang praktisch verloren, en het lijkt weinig aantrekkelijk, door een nieuw kiessysteem het opkomen van regionalisme en provincialisme kunstmatig te bevorderen. De onderscheidingen, waarom het tegenwoordig in politicis gaat, zijn niet van geografische, maar veeleer van sociale aard. De leidende persoonlijkheden, voortgekomen uit de verschillende landelijke standsorganisaties, leggen een veel groter gewicht in de schaal, dan de plaatselijke of gewestelijke elite. Wordt bij de verkiezingen niettemin uitgegaan van de geografische indeling in districten, dan zal dit in de partijen veelal strijd veroorzaken over de vraag, wie als districtskandidaat moet optreden. De sociale groepen of politieke "vleugels" binnen het partijverband, welke zich door de aanwijzing van een districtskandidaat teleurgesteld gevoelen, zullen dan wellicht propaganda gaan voeren voor het stemmen op een ander nummer van de lijst; een vooruitzicht, dat weinig aanlokkelijk werd gevonden.

De subcommissie acht het dienstig het bovenstaande, met het oog op de eventuele behandeling van deze nota in pleno, te Uwer kennis te brengen.

Amsterdam, 26 januari 1956.

De Voorzitter van Subcommissie I,

Prof.Mr.Dr.G.van den Bergh.

Noot van het Secretariaat: De in bijgevoegde nota genoemde getallen zijn gebaseerd op een Tweede Kamer van 120 leden. Nu deze Kamer is uitgebreid tot 150 leden, zullen de getallen met 25% moeten worden verhoogd.

NL-HaNA, BiZa/Kiesraad, 2.04.113, inv.nr. 782

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1953 Commissie-J. Donner, verslag, subcommissie kiesstelsel, 1956-01-26

Afschrift

Prof.Mr.Dr.G.van den Bergh Amsterdam Z., 18 Maart 1955.

Aan leden en secretariaat van de subcommissie-kiesrecht.

Mevrouw, Mijne heren!

Uw subcommissie heeft mij opgedragen een nader schema te ontwerpen, dat zo kort en zo helder mogelijk het z.g. D e e n s e s t e l s e l, aangepast aan Nederlandse omstandigheden, zou weergeven. Bij het uitwerken van dit schema is mij tot mijn vreugde gebleken, dat het inderdaad zeer eenvoudig en overzichtelijk kan worden gehouden. In verdere stadia kunnen desgewenst op verschillende punten nog verfijningen worden aangebracht; nodig is dit echter niet.

Bij het hieronder volgende schema ben ik uitgegaan van een Tweede Kamer met 120 leden; het schijnt immers te mogen worden aangenomen, dat de a.s. herziening van de Grondwet het aantal van 100 zal wijzigen in 120.

1. Van de 120 leden van de Tweede Kamer worden er 80 gekozen in de kieskringen, waarin het land is verdeeld, 40 leden worden aangewezen uit een algemene toeslaglijst.

2. Iedere provincie vormt een kieskring. De gemeenten Amsterdam, Rotterdam en Den Haag vormen ieder een afzonderlijke kieskring. In totaal zijn er dus 14 kieskringen.

3. Vóór iedere verkiezing worden de tachtig zetels verdeeld over de kieskringen, naar evenredigheid van het aantal kiezers, die daar volgens het kiezersregister op 1 Januari 1.1. woonden, met toepassing van het stelsel der grootste resten.

Volgens de cijfers van 1953 zou de verdeling in dat jaar zijn geweest:

Amsterdam	7	Noordholland zonder Amsterdam	8
Rotterdam	6	Zuidholland zonder Rotterdam en Den Haag	9
Den Haag	5	Utrecht	5
Zeeland	2	Overijssel	5
Noordbrabant	9	Drente	2
Limburg	5	Groningen	4
Gelderland	9	Friesland	4

4. De kieskringen (met uitzondering van de gemeenten Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) worden verdeeld in evenveel enkelvoudige kiesdistricten als zij, volgens boven bedoelde verdeling, afgevaardigden krijgen.

5. In ieder kiesdistrict kunnen 25 kiezers één candidaat voor de Tweede Kamer stellen. Zij wijzen daarbij tevens een gemachtigde aan, die bevoegd is deze candidatuur te verbinden met andere candidaturen in andere kiesdistricten.

In Amsterdam, Rotterdam en Den Haag kunnen 25 kiezers een lijst van ten hoogste acht candidaten indienen, naar volgorde van voorkeur.

- 6. De -

NL-HaNA, BiZa/Kiesraad, 2.04.113, inv.nr. 782

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1953 Commissie-J. Donner, verslag, subcommissie kiesstelsel, 1956-01-26

6. De gemachtigden kunnen hun candidatuur verbinden met die, gesteld in andere kiesdistricten in het land, en bovendien met de lijsten, ingediend in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

Ten aanzien van iedere kieskring wijzen zij de volgorde van de aldus in iedere kieskring verbonden candidaturen aan.

7. In Amsterdam, Rotterdam en Den Haag krijgen de kiezers een stembiljet voor zich, dat in beginsel niet verschilt van het huidige, met dien verstande, dat elke lijst ten hoogste acht candidaten telt.

In de andere kieskringen staan eveneens de verschillende lijsten op een en hetzelfde stembiljet; in ieder kiesdistrict staat de in dat district gestelde candidaat bovenaan op de lijst; daaronder staan, in de door de gemachtigden aangegeven volgorde, de in de andere kiesdistricten van die kieskring, met deze candidatuur verbonden candidaten vermeld.

8. Dezelfde candidatuur mag slechts binnen één kieskring worden gesteld, maar mag binnen die kieskring in ieder kiesdistrict worden gesteld.

9. De kiezers stemmen - evenals thans - op één enkele candidaat, zowel in de kiesdistricten als in de kieskringen Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

10. De uitslag wordt allereerst kieskringsgewijze vastgesteld. Het aantal zetels, dat door afgevaardigden van een kieskring moet worden bezet, wordt verdeeld over de verbonden candidaturen binnen die kieskring, naar evenredigheid van het aantal stemmen, dat deze verbonden candidaturen in die kieskring hebben verkregen; bij deze verdeling wordt het stelsel van de grootste gemiddelden toegepast. (Stel, dat van de 9 Noordbrabantse zetels een groep verbonden candidaten er 8 verkrijgt, dan geschiedt de toewijzing van deze acht plaatsen volgens het bepaalde in punt 11.)

11. Opgeteld worden voor iedere candidaat de stemmen, die hij in (de verschillende kiesdistricten binnen) één kieskring heeft verkregen. De verkozen-verklaring geschiedt geheel als thans: de candidaten, die binnen de kieskring een aantal stemmen hebben verkregen, gelijk aan of groter dan de lijstkiesdeler, zijn gekozen. Wat zij méér hebben dan de lijstkiesdeler, wordt overgedragen op de in volgorde hoogst geplaatste candidaat, die nog niet verkozen is. Mochten aldus minder candidaten de lijstkiesdeler bereiken dan het aantal zetels bedraagt, dat aan één bepaalde groep verbonden candidaten binnen een kieskring moet worden toegewezen, dan zijn gekozen de hoogst geplaatsten, met dien verstande, dat een lager geplaatste candidaat gekozen is als hij méér stemmen op zich verenigd heeft dan de helft van de lijstkiesdeler bedraagt.

12. Wanneer aldus in de verschillende kieskringen alle zetels zijn toegewezen, dan is bekend, hoe de tachtig zetels over alle verbonden candidaturen (partijen of andere groepen) zijn verdeeld. De verdeling van deze tachtig zetels komt derhalve op tamelijk evenredige wijze tot stand; wat de

- grote -

NL-HaNA, BiZa/Kiesraad, 2.04.113, inv.nr. 782

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1953 Commissie-J. Donner, verslag, subcommissie kiesstelsel, 1956-01-26

grote partijen betreft, komt men de evenredigheid zéér nabij, wat de kleine partijen betreft, - vooral de zéér kleine partijen - kan dit anders zijn. Dit komt echter door de regeling in de volgende punten in orde.

13. De 120 zetels der Tweede Kamer worden precies als dit thans het geval is met 100 zetels, verdeeld over de partijen naar evenredigheid van het door hen in het gehele land verkregen totaal aantal stemmen volgens het stelsel der grootste gemiddelden. Het aantal, dat aldus voor iedere partij en groep wordt verkregen, is het definitieve aantal zetels, dat zij in de Kamer zal bezetten. Van het laatstgenoemde aantal wordt voor iedere partij afgetrokken het aantal zetels, dat zij reeds in de kieskringen verkregen heeft. Iedere partij heeft dan nog recht op zóveel zetels uit de toeslaglijst, als het tekort bedraagt.

14. Dit tekort wordt aangevuld uit de door iedere partijgemachtigde ingediende toeslaglijst, welke ten hoogste 50 namen tellen mag, en welke in volgorde van voorkeur wordt opgesteld. Heeft een partij recht op nog tien toeslagzetels, dan zijn gekozen de bovenste tien candidaten van die lijst. Indien op de toeslaglijst candidaten zijn geplaatst, die reeds in één of meer der kieskringen zijn gesteld, dan zijn die candidaten gekozen, die nog niet in een kieskring gekozen zijn.

15. De plaatsvervanging van een in een kieskring gekozen candidaat geschiedt net als thans, in de volgorde van de kieskringlijst. Is deze uitgeput, dan wordt in de vacature voorzien uit de toeslaglijst.

De plaatsvervanging in een vacature uit de toeslaglijst geschiedt uit de toeslaglijst, in de daar vermelde volgorde.

Opgemerkt worde nog, dat het kiesdistrict van de gemeente Utrecht vermoedelijk twee afgevaardigden zal krijgen; het ware niet gewenst Utrecht in twee afzonderlijke kiesdistricten te splitsen, evenmin als dat het geval is ten aanzien van de gemeenten Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

w.g. G.van den Bergh.

BZ 73-288-294
NL-HaNA, BiZa/Kiesraad, 2.04.113, inv.nr. 782